

բաղդ կամ նպատակ ունենալ, ճանչնալ եւ սիրել իւր հոգւոյ հեղինակը. մարդս ուրեմն ստեղծուած է այս աշխարհի համար, քանի մի օրուան համար, անասնոց նման չնչին զբաղմունքներով ու զգայական զուարճութիւններով կեանք անցընելու համար, եւ այնպէս անարգ դեր խաղալով պիտի հասնի իւր նպատակին. այս աշխարհ եկած է ուրեմն այդպէս ծիծաղաշարժ ու կարեկցութեան արժանի տեսարան ընծայելու համար. իսկ անկէ վերջը պիտի իյնայ նոյն ոչնչի մէջ առանց բանի մը գործադրելու իւր այս ընդարձակ միտքն ու վսեմ սիրտը, զոր իւր գոյութեան հեղինակը իրեն տուած է: Աւր կմնար այն ատեն ստեղծողին իմաստութիւնը, որով այդպիսի մեծ գործ ըրած պիտի լինէր առժամանակեայ պայմանագրութեամբ. ստեղծած պիտի լինէր մարդս աշխարհի վերայ իւր զօրութեան ծաղրական փորձը ընելու համար, կամ իւր անգործութիւնը սկիզբէն համար այս տեսարանի բաղմակերպութեամբը:

Ամալարշտաց աստուածը ուրեմն մեծ է անոր համար՝ որ մարդէս աւելի անիրաւ, կամագնաց եւ անարգ է: Եթէ անկրօնից սկզբունքը ընդունիմք հոգւոյ անմահութեան նկատմամբ, ամբողջ տիեզերքը կ'իյնայ սարսափելի տարտարոսի մէջ, եւ ամենայն բան կ'առնուի երկրի վերայ. մեղաց եւ առաքինութեանց գաղափարները կ'ոչնչանան եւ ընկերութեան անխախտ օրէնքները կը ջնջուին. կենցաղավարութեան բարեկարգութիւնը կ'իջնի եւ տէրութեանց ու կայսերութեանց կառավարութիւնը կ'իւնգա-

րուի. քաղաքական մարմնոյ ներդաշնակութիւնը կտապալի եւ մարդկային ազգը անզգաներու միաւորութիւն, բարբարոսներու, անպարկեշտներու, մոլիներու, խաբեբաներու եւ անառակներու ժողով կդառնայ, որոց օրէնք կը լինի ոյժը, իսկ սանձ իրենց ցանկութիւններն ու իշխանութեան երկիւղը, անկրօնութենէ եւ անկախութենէ զատ ուրիշ կապ չլինէր մէջերնին՝ եւ իւրաքանչիւր ոք կդառնայ մէյմէկ աստուած:

Անկրօնից աշխարհը այս է, եւ եթէ մէկը այսպիսի սարսափելի հասարակապետութեան նախագծին կհաւանի, այնպիսին արժանի է տեղ մը անոր մէջ ունենալու:

(Մեկէն.)

Թարգմ. ի Գաղղիականէ

ՀԱՅԿԱՐԴԻ.

ՍՈՒՐԲՆ ՊՅՂԱՍ.

Հասկացնելու համար թէ ո՞րն էր ի՜նչ Կախախնամութենէ սահմանուած քարոզիչը մարդկային իմաստութիւնը ամաչացնելու համար, աղէ լսեցէք անոր նկարագիրը:

Երեք բան սովորաբար կնպաստէ որ եւ է ճարտասանը ախորժելի եւ ազգոյ ընելու. նախ՝ խօսողին անձը, երկրորդ՝ ճառուած իրաց գեղեցկութիւնը եւ երրորդ՝ զանոնք բացատրելուն ճարտարութիւնը: Եւ ասոր պատճառը բացայայտ է. զի ճարտասանին ունեցած յարգութիւնը նպաստուոր ուշադրութիւն մը կպատրաստէ, գեղեցիկ բաները մարդոյ միտքը

կանուցանեն, իսկ հաճոյական կերպով բացատրելուն ճարտարութիւնը՝ մեղմով կսերմանէ զանոնք մարդկային սրտից մէջ:

Բայց քննելով առաջագրեալ քարոզի մեղ ներկայանալուն կերպը՝ կրտեսներք՝ որ նա այս գեղանի յատկութիւններէն մէկն ալ չունի: Աւ նախ եթէ նորա արտաքին կերպը քննելու լինիմք՝ ինքնին կխոստովանի որ վսեմ՝ կերպարանք մի չունի. եթէ կենաց պայմանը քննէք՝ աղքատիկ է և անարգական. վասն զի ձեռագործ աշխատութեամբ հարկադրուած է հայթհայթել կենաց պիտոյքը. ուստի զիւրաւ կրնաք մակաբերել թէ՛ որչափ անարգ պիտի թուէր նորա անձնաւորութիւնը:

Ի՞նչ քարոզիչ է այդ, քրիստոնեայք, այնչափ ազգեր դարձնելու համար:

Պուցէ իւր քարոզած վարդապետութեան չափազանց զեղեցկութիւնը և հաւանողականութիւնը այս անարգ մարդոյ վարկը աւելցուցած լինի: Ա՛չ, ո՛չ, բնաւ այդպէս բան մի չկայ. նա կասէ թէ իւր խաչեցեալ Արդապետէն զատ՝ ուրիշ բան չգիտէ. այս ինքն թէ չգիտէ այնպիսի բան մի՞ որ զմարդ գրգռէ կամ գայթակղեցնէ, անոխա և անհիթեթ իրողութիւն մը համարուի:

Աւրիմն ի՞նչպէս կյուսայ իւր ունկընդիրները համոզել:

Ով մեծդ Պօղէ, եթէ սովորեցուցած վարդապետութիւնդ այդչափ օտարոտի է և դժուարիմաց, զոնեա խօսակցութեան աւելի քաղաքավար կերպ մի բանեցուր, աւետարանիդ ադել կերպարանքը ճարտասանութեան ծաղիկներով պծնաղարդէ, և անոր խօսութիւնը պերճախօսու-

թեանդ շնորհիւ մեղմէ՛ և քաղցրացուր: “Աստուած ո՛չ անէ, կպատասխանէ այս մեծ մարդը, Աստուածորդւոյն իմաստութեան հետ մարդկային իմաստութիւն խառնել. վարդապետիս կամքն է որ խօսքերս նոյնչափ խիստ լինին, որչափ ըրած վարդապետութիւնս ալ անհաւատալի բան մի կթուի, ,:

Ամենեւին չդարմանամք, քրիստոնեայք, զիտնալով որ Առաքելոյն խօսքը թէպէտ պարզ է, բայց իմաստները աստուածային են:

Նա արդարեւ ճարտասանութիւն չգիտէ, փիլիսոփայութիւնը կարհամարհէ, բայց անոնց տեղը կբռնէ ինքնին Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս:

Պեղեցկախօսութեան այս տգէտ մարդը. իւր խիստ խօսակցութեամբ և օտարաբան ոճով կերթայ փիլիսոփայից և ճարտասանից մայր քաղաքակրթեալ Յունաստանը, և չնայելով աշխարհի ընդհիմութեանը՝ աւելի եկեղեցիներ կհաստատէ քան եթէ Պղատոնը աշակերտներ հաւաքել կարողացած էր իւր աստուածային կարծուած ճարտարախօսութեամբը:

Աթէնքի մէջ զՔրիստոս կքարոզէ և ատենակալներէն ամենէն գիտնականը արիսպագոսաց ատենէն մեկնելով՝ այս բարբարոսին դպրոցը կդրուի: Սա յոտս Փրկչին կապալէ Հռովմէական հնձոց մեծվայելութիւնը ի դէմս փոխանակի բղեշխին և դատաւորները, որոց առջև զինքը ի վկայութիւն կոչած էին, իւրեանց ատենից մէջ կդողացնէ: “Նոյն իսկ Հռովմ՝ նորա ձայնին կլսէ, և օր մը այս քաղաքամայրը Պօղոսին իւր քաղաքա-

ցւոց ուղղած մէկ թուղթը աւելի յարգի կհամարի քան Աիկերոնէն լսած հռչակաւոր ճառախօսութիւնները:

Ի՞նչ է արդեօք ասոր պատճառը, քըրիստոնեայք: Այսան զի Պօղոսը հնարքներ ունի համոզելու թէ՛ Յունաստանը ուսուցիչ չէ, և չուովմ բան չէ սովորած: Այն գերբնական զօրութիւնը, որ ի վեր ուղղել կյաջողի մարդկային մըտքերը, զոր հպարտները կարհամարհեն, այն զօրութիւնը սիւռած խառնուած է որա խօսքերուն վսեմական պարզութեանը հետ . . . :

Աւ ինչպէս դաշտի մէջ վազող մեծասաստ գետը տակաւին իւր հետ կունենայ այն սաստկագին և բուռն զօրութիւնը, զոր առած էր լեռներէն, յորոց կրդխի, նոյնպէս սրբոյն Պօղոսի գրուածոց մէջ պարունակուած երկնաւոր առաքինութիւնը՝ նոյն իսկ ոճոյ պարզութեանը հետ՝ կպահպանէ այն երկնային զօրութիւնը, յորմէ իջած է:

(Պատմ.)

Թարգմ. և Գաղղիականէ

ՀԱՅԳՈՐԴԻ.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՃԱՆԱԳԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՅԵԳԻՊՏՈՍ.

Յառաջնումն տուաք հատորի զանցս ճանապարհորդութեան մերոյ ի Աոստանդնուպօլիս, ընդ քաղաքսն վաճառաշահս և հոյաժողովս, ընդ որս անցանել կայր

մեզ ի Աարնոյ ցՏրապիզոն, յորս մարդասիրեցաք ի մերայնոց. և զոր անդ ի մայրաքաղաքին զհամագգեաց մերոց միմեանց հակառակ կուսակցութիւնս մասնաւորաց հայորերւոյն, և զոմանց հոգեւորականաց ըստ Ազգիս անբաղդութեան վիճակելոց եկեղեցւոյս մերոյ, զորոց շատ է յառաջնումն ընթեռնուել զլիսի:

Աստանօր կարգեմք զանցս ճանապարհորդութեան մերոյ ի Աոստանդնուպօլսոյ յԱզիպտոս ընդ Վարդանէլեան նեղուց, ընդ շիլէսպոնտոսն կոչեցեալ. ընդ որ Մարմարայի Միջերկրականն խառնի ծով. ընդ որ և մեք նաւեցաք ի Օմիւռնիա, և անտի յԱզիպտոս յԱղէքսանդրիա, ուր ի հնումն երբեմն մերս Խորենացի յունականն ընթացեալ զհետքարբառոյ, յորմէ և անդր ի Վահրիէ՝ անյաջող հողմով նաւարկութիւն ընդ Նեղոս, որ ոչ սակաւ նեղեաց զմեզ յիւրում նուազութեան ջուրց, զի ժամանակ տեղատուութեան էր այնորիկ:

Աարի ցուրտ էին աւուրբն, յորժամ յերկուսն Նոյեմբերի 1853 ամի, ճանապարհ երաց շոգեհաւն ի Աոստանդնուպօլսոյ ընդ ծով Մարմարայ. գիշերն ողջոյն ընթանայր սրընթաց և խորտակէր զալիս ջուրցն մկանանց դիզելոց զառաջեալ ի շնչելոյ հողմոցն ցրտութեան:

Յառաւօտել գիշերոյն խաղաղանայր նաւն ի նեղուց անդր շիլէսպոնտոս. ուր քաղաքն կոչեցեալ Չանսքզալէ, յարեւելից ծովուն Ասիական կողմանն. և անհեղան ի նաւ անդր նաւաստիք մակուկաց, որք բերէին ոմանք ճանապարհորդս, այլք վաճառս և կէսք կերակուրս ի վաճառել: